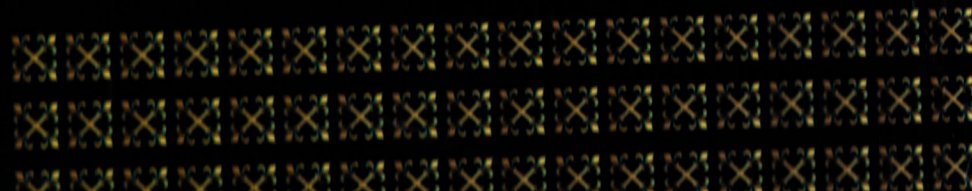

Шуҳрат СИРОЖИДДИНОВ

Алҳеҷ навоқт

МАНБАЛАРНИНГ ҚИЁСИЙ-ТИПОЛОГИК,
ТЕКСТОЛОГИК ТАҲЛИЛИ

УДК: 821.512.133 (092) Навоий
ББК 83.3(5Ў)1
С60

С60

Сирожиддинов, Шухрат.
Алишер Навоий: манбаларнинг қиёсий-типологик, текстологик таҳлили / Ш.Сирожиддинов. – Т.: Akademnashr, 2011. – 326 б.

ISBN 978-9943-397-56-9

УДК: 821.512.133 (092) Навоий
ББК 83.3(5Ў)1

Илмий муҳаррир:

академик Ботирхон ВАЛИХЎЖАЕВ

Масъул муҳаррир:

Маҳмуд САЪДИЙ

Тақризчилар:

Азиз ҚАЮМОВ, филология фанлари доктори, академик
Иброҳим ҲАҚҚУЛОВ, филология фанлари доктори, профессор

Даҳо шоир ва мутафаккир, давлат арбоби Алишер Навоий ҳаёти ва фаолиятига қизиқиш ўз замонасидан бошланиб, бугунги кунгача сўнмай келаётир. Аёнки, ижтимоий-тарихий тараққиёт илгариллагани сари инсон тафаккури муайян воқеа-ҳодисага нисбатан турли қарашларни намён этади. Бу қарашлар, аввало, ҳар бир даврда пайдо бўлган гоёвий-эстетик йўналишлар негизда тугилади. Тарихий шахслар фаолияти талқини ана шу гоёвий-бадий ҳодисанинг мураккаб тафаккур мевасидир. Алишер Навоий сиймоси ҳам беш асрдан зиёд муддат мобайнида тадқиқотчилар томонидан турлича талқин этиб келинган. Монографияда Алишер Навоий ҳаёти ва фаолияти манбалар асосида қайта ўрганиб чиқилган, мавжуд талқинлар таҳлил қилинган.

Китоб илмий ходимлар, олий ўқув юртлари филология ва тарих факультетлари талабалари, барча Навоий мухлисларига мўлжалланган.

ISBN 978-9943-397-56-9

© Ш.Сирожиддинов. «Алишер Навоий: манбаларнинг қиёсий-типологик, текстологик таҳлили».
© «Академнашр» нашриёти, 2011 йил.

МУҚАДДИМА

1. Алишер Навоий феномени

Амир Низомиддин Алишер Навоий (844 – 906/1441 – 1501) фақат ўзбек халқи эмас, балки бутун турк оламининг буюк шоири, мутафаккири сифатида жаҳон бадий тафаккури тарихида ўз ўрни ва мақомига эга ижодкордир. Унинг жаҳон бадиияти хазинасига қўшилган шоҳ асарлари, XV асрнинг иккинчи ярми темурийлар салтанати даври илм-фани ва санъатини ривожлантиришга қўшган бениҳоя катта ҳиссаси аллақачон эътироф этилган. У ҳаётини тўлалигича мамлакат равнақи, халқ ва миллатнинг тинч-тотув яшаши ҳамда давлат қудратини мустаҳкамлашга бағишлади. Султон Ҳусайн Бойқаронинг уни «мамлакат устун, дину давлат низоми, мулку миллат асҳоблари зубдаси, хайрли бинолар муассиси, хоқон давлати таянчи», деб атаганлиги бежиз бўлмаган, албатта.

Алишер Навоий бутун дунё қаршисида туркий (ўзбек) тилнинг бой имкониятларини кўрсатиб бера олган, араб, форс тилларидан ҳеч қайси жиҳатдан кам бўлмаган гўзал тил эканлигини иботлаб берган буюк олимдир. Ўша даврларда форс тили поэзия тили, араб тили эса илмий тил сифатида қабул қилинган эди. Расмий ёзишмалар ҳар иккала тил омиктасидан иборат эди. Туркий тилга эса авом тили сифатида қараш устувор эди. Туркий халқларнинг кўп мингйиллик давлатчилик тажрибаси ва бой маънавий-адабий мероси мўғул босқини оқибатида йўқ қилинганлиги туфайли темурийлар даврида туркий халқларнинг шонли тарихи, тили ва қадриятларини тиклаш жуда қийин кечган. Ҳатто Темур саройида туркий тилни давлат тили даражасига олиб чиқиш ишлари охирига етказилмай қолган. Шундай бир шароитда Алишер Навоий ўз олдига ўзбек тили мақомини тиклаш мақсадини қўйди. У бежиз ушбу сатрларни ёзмаган:

Турк назмида чу тортиб алам,

Айладим ул мамлакатни якқалам.

Дарҳақиқат, Навоий ўзи эътироф этганидек, туркий тил ва адабиёти майдонида байроқ кўтарди, бутун мамлакатни якқалам, яъни

III боб. Султон Хусайн, вазирларнинг йўналиши

Н	Навой ва Маҳмуддин Муҳаммад	148
	Муносабатлардаги ўзгаришлар	152
	Навой ва Низомулмулк	158
	Муносабатларнинг илиқлашуви	162
	Умр интихоси	169
	Сирғи илтимос	176
Х	Хўлоса	182
Б	Биринчи илоса. Илк манбалар ва улардаги Алишер Навоин ҳаётига оид матбуот маълумотлари	188
И	Иккинчи илоса. XV аср зиёлилари Алишер Навой маҳсули	194
А	Абдураззоқ Самарқандий	207
М	Муҳаммад ибн Ховардшоҳ (Мирхондоқ)	210
А	Алир Давлатшоҳ бин Аловуддавла Бахтишоҳ Самарқандий	217
М	Майниддин Муҳаммад ал-Замхий ал-Исфаҳорий	229
А	Абдурахмон Жомий	230
А	Абдулвосеъ Низомий ва Абдулғафур Лорий	242
Х	Хусайн Бойқаро	244
А	Абдуллоҳ Хотимий	248
К	Камолiddин Хусайн ал-Бухарий	248
А	Абуллоҳ Асильий	248
А	Абуллоҳ Маҳмуд Хусайн	248
Ш	Шамсиддин Муҳаммад Бадахшӣ	248
Х	Хусайн бин Муҳаммад	248
А	Аҳмад Шерозий	261
Ф	Файсиiddин Хумоиддин Хондамир	274
З	Зафариддин Маҳмуд Восифий	281
Ф	Фарий Хиротий	286
З	Зафариддин Муҳаммад «AKADEMNASHR» нашриётида нашрга тайёрланди.	
М	Мирзо Ҳайдар 100156, Тошкент шаҳри, Чилонзор тумани, 20 ^А -мавзе, 42-уй.	
С	Содиқ Мирзо Сафавий	298
У	Учинчи илоса. Алишер Навоий	300
Ф	Фойдаланилган адабиётлар	306

Тел.: (+998 71) 217-16-77

e-mail: akademnashr@mail.ru

«Ko'hi NUR» МЧЖда чоп этилди.

Тошкент шаҳри, Машинасозлар мавзеси, 4-уй.